

Kelemér önkormányzati életének írásos emlékei

A falu régi Árpád-kori település. A honfoglalás után a Hanva-nemzetség szállásterülete, a nemzetséghez tartozó gömörörök, gyepüvedő katonanépek szállták meg. Később királyi adományként a Gut-Keled nemzetség birtokrésze lett. A határrészek: Budavölgye, Póspallagpuszta, Bolond Iván, Csompataka gödre, Gálhegy oldal, Fancsal, a Buda, Pós, Iván, Csom, Gál – régi magyar honfoglalók személyneveinek hordozói.

Temploma műemlék jellegű középkori építmény, 1974-ben újjátették fel. A munkálatok során középkori kőkeretes lőréses és gótikus ablakkeretek kerültek felszínre. A feltárás azt a feltevést igazolja, hogy a Keleméren áthaladó régi történelmi úton a templomtorony – mint megfigyelőhely – katonai szerepet is betöltött. Keleti oldalán középkori freskótöredékek nyomai láthatók, az utasok védőszentjének, Szent Kristófnak és társainak alakjával. A hagyomány szerint a husziták itt terjesztették falai között Husz János tanait. A reformáció idején a templom Kálvin követőinek birtokába jutott, ekkor kapta a szentélyrész a falon látható választóvonal szerint a toldalékot.

A templomhoz vezető lépcsősor mellett áll fehérre meszelt falaival a régi kápláni lak, melyben Tompa Mihály lakott a szabadságharc utáni években. Itt írta meg a Susán kelt vázlata alapján A Gólyához című legszebb allegóriáját, melyet nyomon követtek A madár fiaihoz, A pusztán című, mély szárnyalású hazafias költeményei. Az újjáépített és eredeti formájában visszaállított épületben kapott helyet az Irodalmi Emlékház Tompa költői munkásságának emlékműgálya.

Orgonasövénnel árnyékolva emelkedik ki a templom mögötti temetőoldalból Tompa kedves barátjának, Vadnai Boldizsár 48-as honvédtisztnek sírköve. Mellette van eltemetve Tompa korán elhunyt kisfia. Feljebb, a temető közepén áll egyazon kőből faragva Vadnai Boldizsár hű kísérőjének, Farkas Lajos 48-as honvédnek a síremléke. A templomfeljáró bal oldalán állította fel a Tompa Emlékbizottság Tompa másik barátjának, Recsky Benedeknek sírkőtöredékét, rajta a költő által írt sírfelirattal.

A templom mögötti temetőrészben temetkeztek a múlt században a falu földesurai. Sírjaik körül nyugosznak a földesúri családok belső udvari emberei: az udvari gazdák, parádés kocsisok, fegyveres botosgazdák (jágerek) családjai. A régi Árpád-kori temetkezés maradványa ez a figyelemre méltó temetkezési mód. A telkek végén, ahol a telek érintkezik a temetővel, a tulajdonosok kialakították a család részére a temetkezési helyet, melyet úgy a temető, mint a lakóterület felé paticskerítéssel bekerítettek és szilvafával beültettek. A termés „a holtak eledele” volt. A telek végi temetkezés az új temető kialakításával megszűnt.

Kelemér községben három mezőgazdasági jellegű önkormányzati szervezet működött: a közbirtokosság, másként Volt Úrbéres Gazdaközösség Szervezete; a Lomovai Legeltetési Társulat és a hegyközség.

A közbirtokosság

A jobbágyfelszabadítás után az úrbéri rendezés során a volt úrbéres jobbágyok és zsellérek az osztatlan és elkülönített tulajdonban levő legelő és erdő használatát, az érdekeltekből alakított közbirtokosság határozta meg. Vezetőségének tagjai: elnök, mezőbíró, bikabíró, erdőbíró, pénztárnok és a három bizottsági tag.

A tisztségviselők feladata volt a határhasználatához kapcsolódó teendők ellátása, az utak, a hidak, a források és a kutak karbantartása s tisztántartása feletti felügyelet. A közös erdő használatának irányítása, a kitermelés módjának szabályozása. Az apaállatok gondozásának ellenőrzése, orvosi vizsgálatuk, selejtezésük vagy kicserélésük szervezése. A falusi csorda tavaszi kihajtásának és az őszi legelőkről való behajtásának szabályozása, a legelők és rétek gaztalanítása, a határmezsgyék zsombékjainak kijelölése, rétek egyengetése. Az erdő

használatát az állami erdővéd ellenőrizte. Az apaállatok gondozásának hatósági ellenőrzését a járási főszolgabírói hivatal és állatorvos látta el.

A Lomovai Legeltetési Társulat

Legeltetési joggal és erdőhasználattal csupán a volt úrbéresek rendelkeztek a községben. A földesurak allodiális birtokain arató, kaszáló és favágó zsellérek az 1854-es birtokrendezés során a legelőjuttatástól és az erdőhasználattól elestek.

1930. május 11-én sertéslegeltetés céljára – a zsellérekben esett régi jogsérelem orvoslásaként – az állam juttatással 28 katasztrális hold legelőt vásárolt a keleméri zsellérek részére a Serényi-birtok Lomova nevű birtokrészéből. Így megalakulhatott a legeltetési társulat, amelynek 40 tagja volt. A vezetőség 7 főből állt: elnök, pénztárnok, 4 bizottsági tag és az apaállat-ellenőrző kondásbíró.

A közbirtokosság és a legeltetési társulat között 1944. január 1-jén létrejött egy megegyezési szerződés, mely szerint: „A fent nevezett két Társulat 1944. évi január 1-től legeltetés tárgyában közösen öhajt legeltetni egymást követő 5 éven keresztül, 1948. évi december 31-ig.” Ettől az időtől kezdve a kölcsönösség alapján lehetővé vált mindkét részről úgy a szarvasmarhák, mint a sertések legeltetése. Megszűnt a sertéseknek az urasági legelőkre való kényszerű kihajtása. A legeltetési társulat működése felett az ellenőrzés jogát a községi elöljáróság gyakorolta.

A hegyközség

A filoxeravész után a Dobos, a Dugó, a Hajnal, az Előhegy (Kutyás), és az Erőszak nevű szőlőhegyeken megkezdődött az újratelepítés. Egyidejűleg az új hegyközségi szervezet is megalakult. Valamennyi szőlősterület szervezete azonos – csupán kisebb módosításokkal eltérő – szabályok szerint működött. A hegyközség működéséről részletesen szólnak a megmaradt iratok. A filoxeravészt megelőző időből azonban csak töredékesen maradt meg néhány fejezetből álló hegyközségi törvénytásolat. A másolást és az új szabályzat szövegezését Csiszár Ferenc szőlősgazda végezte el, 1903. március 16-án, Gergely napján. A keleméri Dobos és Dugó szőlőshegyen a hegyközségi élet az ünnepi alakuló gyűléssel vette kezdetét, az újonnan megírt szabályzattal igazgatva. Idézve: „Az új törvénnyel együtt szőlő kezd újonnan alakulni, 1903. évtől minden a maga tulajdonát ülteti, már megszűnt mind dözsma. Mindenek örökre a Szőlőhegy.”

Ez alkalommal feléledt a szokásos Gergely-napi italozás is. A szabályzat szerint: „Minden szőlős Gazda tartozik Minden év gergelyi gyűlésekor a közös kasszába 4, azaz írva négy Fillért fizetni a Járás pohára fizetni azokat a jövőbeli békességes együtt való társaság jó reménységben megélik vagy megisszák, mely járás pohárnak minden esztendőben Gergely napján leendő megitalát.”

„A következő maradványoknak is emlékezetül gyakorolni az 1903. évi akkori szőlősgazdák emlékül meghagyják.”

„Ezen törvény betartására Emlékül megcsapaták Kemény Pál 55 éves 6 bot, Kis Gál László 8 bottal, Berta Rási Lajos 10 bottal.”

Végezetül, a törvényt másoló Csiszár Ferenc hites az alábbi köszöntéssel zárja a sorokat:

„Éltesse az Isten és segítse a szőlősgazda közönségét.

Adjon Isten sok bort és köztünk békességet az utódoknak is.”

Minden új esztendő márciusában Gergely-nap táján tartotta meg a hegyközség az elöljárók választását és a pázstorfogadást. Ekkor volt a hegyközségi bíró évi elszámoltatása, miután a gazdák „szoros számadás”-ra vonatták a bírót, „megszámoskodtak”, „megszámoltak vele”. A hegyközség élén álló személyt hegybírónak vagy hegyi bírónak, gondnoknak vagy „dilektor”-nak, hol pedig hegyközségi elnöknek nevezték. A hegybíró, a hitesek és a kisbíró választása, a pázstorfogadás s az elszámolás általában a Gergely-naphoz közeli vasárnap történt, rendszerint a hegyközségi bíró házában.

Ids. Csiszár Ferenc hegyközségi hites által 1903. március 16-án másolatba vett 1800 és 1854-ben hozott hegyközségi szabályzatról.

Törvény a Dobos és Hajnal nevezetű szőlő hegyre nézve Leirattatot 1903 év március 16

Iször A hegyi Tilalom nemcsak Tavasztól fog őszig tartani hanem az Egész esztendőben ugyan is elég kárt Tehetnek télben is a marhák a gyenge fakadásban a szőlő plántában ...ának kapált földjében, melyre nézve a Kerülők a szolgálatot Megtegyék a Rossz emberekre Mindenkor vigyázzanak, hogy az oltványokban s más Gyümölcsös Fákban is vagy szőlőkben irigységül Vagy nyegedességből kárt ne tegyenek vagy valamely épületekben szőlőkarók el prédálásában gyeponék pusztításában az embereket A leendő szőlő bíróhoz bejelenti A marhát szintén oda behajtani melyet a nevezett helyen Minden kárt az érdekelt szőlőbíró Fog jó lelkiismeretéből megbecsülni, a Kártevőt megbüntettetni, a kerülőnek egy embertől való be Jelentés 40 fillér minden egy darab marhától 1 korona, melyet a Kártevő tartozik kifizetni és becslés árát és a bírának A járandóságot azonnal kifizetni A kártevőnek és marha tulajdonosnak mi a szőlőben kárt tett.

2ik Pont

A Kerülőnek vagy szőlő Pásztornak annyi számnak kell lenni, hogy az őrzésnek megfelelően, Melyre nézve ezeket kell meg Tartani, hogy Gergely naptól Más Gergely napig Mindenért Felelős légye és szívesen kitöltsék esztendőjüket hitőket a közösségre gyűlés előtt letegyék hogy a szőlőhegy őrzéshez hőségesek lesznek. A hegyi bírónak kötelesek lesznek szót fogadni annak parancsát Teljesíteni.

3szor

A kár tévő Tolvajokat és minden egyes személyt a hegyi bírónak Minden kedvezés és személy bólogatás Nélkül bejelenteni mit ha nem térszen akkor a kárért a kerülő vagy Pásztor Térít meg az illetőnek a szőlőbíró tudomásával együtt kell megtörténni.

4szer

A kerülők ha lehet Puskával vagy revorverrel legyenek el látva Nem szabad a szőlő tulajdonosnak a szőlőbe menni kutyával vagy báránnyal mert ilyen kártevő állattal a ki megy 10 azaz 10 koronára büntettetik a gyermekért a szüle tartozik ha valaki a szőlőjéhez nyúl minden legkisebb gyümölcsé tíz koronát fizet a közkaszába a kár meg térítésén felül.

5ször Atrikulus

Ha a szőlő hegyen Pásztorostul Találkozik akár miféle marha minden darabtól 30 koronát fizet közkaszába a Pásztor pedig 24 pálcával büntettessék, azon kívül a kárt Fizeti a gazdája.

6szor Atrikulus

A Hegynek termését egész őszi Dézsmáig 12 korona büntetés alatt senki ne merészelje hordani annyival inkább eladni legkisebbet sem.

7 Atrikulus

Ha valakit a kerülők észre vesznek, hogy szőlőket jó munkába nem tartásák a hegy bírójának jelentsék az pedig az uraságnak vagy Tisztjének melyre is Figyelemmel léven ha három esztendőig rossz mivelésbe tapasztaltatik eszerint Pusztulásba indul, az akár vidéki a kár községi legyen ki becsültettvén a szőlőből annak adatik aki töbet ad érte, mind az által két szomszédnak elsőség engedtetik a megvétélhez.

A Dobos és Hajnal nevezetű szőlők hegyközségi törvényszabálya 1903. év március 16-án

Iször Minden szőlős gazda tartozik Minden év gergelyi gyűléskor a közös kaszában 4 az az írva négy Fillért fizetni a Járás pohárra fizetni azokat a jövőbéli békességes együtt való társaság jó reménységben megélik. Vagy megisszák mely járás pohárnak minden esztendőben Gergely napján leendő megitalát A következő maradványoknak is emlékeztül Gyakorolni az 1903 évi akkori szőlős gazdák emlékekül meghagyják Az alolított törvénnyel együtt szőlő kezd újonnan alakulni 1903 évtől, minden a magatulajdonát ülteti már me'szűnt mind Dézsma, Mindének örökje a szőlőhegy.

1ször

A Hegynek Pásztor Fogadása minden évben Gergely napján tesszük egyik Gergely naptól a másikig. A Pásztor köteles a kialakított bérét Minden szőlőben történt kárért Felelni és azt a kárszenvedőnek Megtéríteni és a hegyi bírónak bejelenteni.

2szor

Ha valaki egyik a másik gyümölcs Fáját azon való termést vagy szőlőjét Megháborítaná vagy el lopná az A kárért 10 koronát a közkaszába Pedig 5 koronát fizet a hegy bírójának.

3szor

Minden aki szőlőbe kutyával vagy báránnyal megy, mivel ezek kártevő állatok Minden báránytól vagy kutyától két az az két koronát fizet büntetésül fizet a közkaszába a hegy bírójának. Ha valaki szarvasmarhával kárt Tene és a Pásztor bejelenteni minden darab marhától a kártérítésen Felül 5 koronát fizet a hegy bírójának. Azon felül még a kárt megtéríti a kárszenvedőnek, a kerülőnek minden szarvasmarha behajtásér' 1 egy korona járandóság a fáradságé' hajtó pénz apróállattól 60 fillér.

4szer

Minden ember kinek gyermeke a szőlőben valakinek kárt tene A szüle köteles gyermekéért a kárért megfizetni a gyermek pedig a hegyi bírák előtt 10 bottal Megcsapni figyelmeztetésül hogy Hogy a szőlőben többet ne lopjon.

5ször

Ha valaki szőlő beli birtoka iránt Valakivel ügyes bajos dolga lészen Azt először a hegyi előljároság fogja Elintézni ha nem tudná az intézetet megtenni akkor Felső törvény elé tartozik mindenki köteles a rendes szőlő határját Megtartani és a gypüt minden évben kijavítani mert a kinek Gypűje rendben nem lesz mikor vizsgálódik, minden vizsgálat alkalmával büntetésül 40 fillért térít a hegy bírójának közös kasszába.

6szor

Őn szőlőnek vagy kártételnek megbecsülésekre a hegyi bírák Kiküldetnek azt akik körülvaló szőlő hegyeken való szokások szerint Fogják elintézni úgy mikor a szőlő Gypűk Vizsgálatnak melynek minden esztendőben egy ne hányszor Megkel történni tartozik a .... szokás a rossz gypűk büntetésében.

7szer

Valaki a hegyi bírák ellen Vagy kerülő ellen feltámadnak vagy azokat megsértené 50 az ötven koronára Büntetessék ha valaki becteleni Vagy fenyegeti 10 korona büntetésre marasztaltassék akár vidéki akár Helybeli személy válonatás nélkül.

8szor

A kerülőnek szüretnek idején úgy mindaddig mindenkiére köteles gondot viselni mindaddig míg a szüret Benem végződött.

9szer

Ha Valakinek a hegyen szőlője Vagyon Minden személy választás nélkül Gyepűjét jól megcsinálja vagy megcsinálni köteleztessék úgy hogy azt ugyan a hegy Bírák a gypű kerülésnek napját egy héttel előtte a Gazdának tudtára adván. ha valaki gypűje rossznak találtván az azonnal megbüntettetik az Esztendőnek pedig több részében szüretnapig a gypűk járása senkinek tudtára nem adatik hanem az akár mikor találtat neki hibásnak 40 fillérrel büntettetik és ha valamely marha történetből a gypű rosszasága miatt által megy a kerítésen a gypűnek a gazdája 1 az az egy koronát a marhának a tulajdonosa 2 az az két koronát büntetésül fizet a határozat szerint.

10szer

A szőlő bírák kötelesek a szőlőben járó utakra fel vigyázni hogy azok Alkalmatosak legyenek és ha úgy kívántattik hogy csinálni kell minden gazda köteles csinálni menni. Aki elmulasztja 40 fillért fizet.

11szer

Minden ember a szőlőjének Alján vagy Tetején gyümölcs fájait Tisztán tartsa 3 korona büntetés alatt.

12szer

A kerülőnek Télben nyárban szorgalmasan kell a szőlőhegyre vigyázni, hogy ha a mások szőlője között járna vami kóborló ember aki hasa körül vagy gyümölcs véget Vagy fa meg károsítása végett vagy éjjel vagy nappal rajta fogódik akár helység béli akár vidéki akár cseléd legyen ha mindenek nélkül ott jár is és megfogják azt a hegy bírójához vigyék ha gyanús akkor 2 koronára büntetessék.

13.

Ha a kerülők a szőlő hegyen meg Történt minden kárról számolni nem tudnak a kár tévőt meg nem fogják a kárnak urát nem tud elől mutatni akkor a kerülő köteles a kárért megfizetni.

14szer

Senki gypűjét egy lábujjal is kijebb ne merészelje tenni 6 korona Büntetés terhe alatt. További rend és az hogy a hegyi bírák A szőlő közötti vízárak szükséges vízjárást a tulajdonossal úgy alkalmaztatni vagy vezetni hogy a szomszédnak kárt ne tegyen kártevő 4 koronát büntetést fizet.

A gyermek Lopásokra nézve Minden lopó gyermek 12 botot kap az ember és asszony 6 korona Büntetést kap mit 8 nap alatt Be kell fizetni a szőlő bíróhoz. A szőlő kaput meg igazítani Vagy az rendben a Pásztor köteles.

A hegyközség által kiszabott pénzbüntetések 1903-ban (Dobos szőlő)

A kár neme	Kártérítés Kor. Kr.	Közkasszába Kor. Kr.	Pásztornak Kor. Kr.
Gyümölcsfa- és szőlőlopásért	10	5	
Kutyáért és bárányért, ha a szőlőbe megy darabonként a gazdája fizet		2	
Szarvasmarhakárért a kártérítésen kívül darabonként		5	1,60
Aki a gyepűjét nem tartja rendben		0,40	
Aki a kerület megveri, ellene feltámadna vagy megsértené	50		
Fenyegetésért	10		
Ha a szarvasmarha átmegy a gondozatlan gyepűn			
a marha gazdája		2	
a gyepű gazdája		1	
Aki a szőlőbeli útjavításhoz nem megy ki			0,40
Aki a fáját nem tisztítja		3	
Aki a más szőlőjébe belép		2	
Ha a kerülő a kártevőt nem fogja el, a kárról nem tud számot adni, a kárért fizet	kerülő		
Lopásért 8 nap alatt fizetendő		6	

A szőlőpásztor

A felfektetett névjegyzéken a tulajdonosi hányad szerint lett szétosztva a pásztorbér. A századforduló idején még legkisebb mértékegységként a természetbeni járandóság kifizetésénél az icce szerepel, nagyobb mértékegységként a liter, a félvéka és a véka. Később a mezsgyepénz, mint pénzárandóság is belekerült a névjegyzék rovataiba. 1945 után a kötelező társadalombiztosítási járulék fizetése végett vezették a névjegyzéken az OTI-járlék összegét is, egy-egy személyre kivetve.

A természetbeni járandóság kezdetben csak rozsban fizetődött. A tulajdonosra eső részelosztás szerint a pásztorbérként kivetett összegben szerepelt a hegyközség egyéb kiadása is. A pásztorbér kifizetett szegődmény után maradt összegből fizették a különböző természetű kiadásokat, pl. vásárolt anyag kapu készítéséhez, lefolyókészítéshez stb. A pásztorbért a szüret előtti vasárnapon kellett a pásztorbér kifizetni a szőlőhegyen.

A rozsjárandóság után változást jelentett a búzabeli fizetésre való áttérés, amikor a pásztor már a minőségileg is jobb terményből tésztának való lisztet is kapott a malomban. Az egész éven át tartó felelősségteljes pásztorjárás nem volt arányban a fizetéssel, ezért jelent meg az eddigi terményjárandóság mellett a mezsgyepénz fizetése. A mezsgyepénz fizetésének alapját az erőszaki (kutyás) szőlőben a kevésbé változó hosszúmezsgye jelentette. Az alsó és felső parcella szélessége itt nem befolyásolta a mezsgyepénz megállapításának mértékét. A régi felső szőlőkben a hegyközség újjáalakulásakor a mezsgyepénz összegét a szőlőparcellák végének ölben mért nagysága szerint állapították meg. Ahány öl volt a parcella szélessége, annyi krajcár pénzbeni járandóságot fizetett a szőlő gazdája.

A szőlőpásztor bére a személyét terhelő felelősséghez képest aránytalanul kevés volt. Kommenciós levelek, bérlevelek és egyéb írásbeli megállapodások is hangsúlyozzák a felelősségét, mert a kerülőknek nemcsak gyümölcs- és szőlőérés idején, hanem egész éven át különös figyelemmel kellett többször is körüljárni a szőlőhegyet. „A pásztor köteles nemcsak nyáron, télen is gyakran kitekinteni a szőlőbe de nem kitekinteni hanem körül menni rajta.”

A szőlősgazdák másként fizették a mozgékonyabb embereket, a fegyverrel bánni tudókat, viszont kevesebbet kaptak a testileg gyengébb, idősebb szőlőpásztorok. A bérként szereplő gabonaneműek mennyisége és minősége, a pénzbeli fizetés gyakori változása a közelmúltig azt bizonyítják, hogy esztendőközön át viták folytak a szőlőőrzők felfogadása idején. A bérjuttatások gyakori változásában a gazdasági viszonyok érkező hatásai tükröződnek. Sok esetben a pénzszüke, a gabonaárak alacsony szintje befolyásolta a pásztorbérek gyakori ingadozását. Tapasztalhatók a spekulációs alkudozások is, pl. a kommenciós rozs mellett kapott 20 fillér mezsgyepénz a búzára való áttérésnél 10 fillérre lecsökkent.

Károk felmerülése esetén a pásztor anyagilag is felelősséggel tartozott. „Köteles minden kárért felelni a mely kárt igazolni nem tudná az a saját bérét terhelni.”

„Pásztor minden olyan kárért felelős melyet nem tud igazolni vagy is urát nem tudja adni becslés útján pásztor megfogja fizetni.”

A bérvisszatartással romlott a viszony a gazdaközönség és a pásztor között. 1945 után szűnt meg a kártérítésnek bérlevonással való kiegyenlítése. Ekkor a természetbeni bér mellett azután helyet kap a pénzben fizetett bér és a társadalombiztosítási járulék. Állandó és biztonságos bérjövédelmet jelentett már a rendeletileg megállapított kollektív pásztorbér bevezetése.

Pásztorbér

1948-ban	744 liter rozs, társ.	140 Ft	(Dobos-szőlő)
1949-ben	230 liter búza társ.	128 Ft	
1961. II. 22.	3150 Ft	társ. bizt. díj	368 Ft (Dobos-Dugó-szőlő)
1964. II. 24.	3200 Ft	társ. bizt. díj	368 Ft
1967. VI. 18.	3200 Ft	társ. bizt. díj	368 Ft
1972. VII. 30.	3142 Ft	társ. bizt. díj	368 Ft

Az 1948–1972. években már csak 4 hónapra terjedt ki a pásztor szolgálati ideje, megszűnt a szőlőt ért károkért az egész éven át tartó felelősség is.

Dr. Faggyas István

Önkormányzat és érdekvédelem a drávaszögi Alfalukban I.

Az *Alfaluk*: *Laskó* (Lug), *Várdaróc* (Vardarac) és *Kopács* (Kopačevo) Baranyában mindig is jellegzetes aprófalvak voltak: lakosainak a száma csak kivételes időszakokban haladta meg az ezret. Az ekkora lélekszámú településeken mindenki ismerte egymást, sohasem volt szó bonyolultabb közösségről, ezért nem alakultak ki összetettebb vezetői testületek. A kis falusi társadalmak irányítását és ügyes-bajos dolgainak intézését a kevésbé tagolt vezetői testületek gyakorolták, amelyek tulajdonképpen már a jobbágykorban is működtek, s a földesurak akarata végrehajtóinak számítottak. Némi önállósággal is rendelkeztek, amely főképp a közösség tagjai egymás közötti viszonyának a szabályozására, a vagyónvédelemre, a közösségi munkák szervezésére és irányítására stb. vonatkozott. A falusi önkormányzati és érdekvédelmi szervezet az évszázadok során megcsontosodott: a XVIII. századtól – ekkor már az *Alfaluk*ban is voltak ilyen szervezetek – struktúrája alig alakult át, bár közben hatásköre némileg módosult. A XIX. század második felében országos változás következett be: „a falusi önkormányzatot központilag egységesen rendezték, de lényegében nem